

ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА ЯК СТРАТЕГІЧНА СКЛАДОВА ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВІДПОВІДІ НА ВИКЛИКИ РИНКУ ПРАЦІ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2026.8103>

КИРИЧЕНКО

Микола Олексійович

доктор філософії, професор,
дійсний член (академік)

Національної академії наук
вищої освіти України,

ректор Державного закладу
вищої освіти «Університет
менеджменту освіти»

Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У статті обґрунтовано стратегічну роль післядипломної освіти в умовах війни, повоєнного відновлення та європейської інтеграції України. Розкрито вплив війни на ринок праці та потребу у формуванні нових компетентностей дорослого населення. Проаналізовано модернізацію післядипломної освіти, зокрема узгодження з ENEA, EQF та впровадження мікрокваліфікацій. На матеріалах діяльності УМО НАПН України окреслено модель університетської екосистеми розвитку дорослих. Визначено напрями синхронізації з державними пріоритетами й підкреслено значення післядипломної освіти як ключової інфраструктури відновлення та розвитку людського капіталу, необхідного для стійкості держави.

Ключові слова: післядипломна освіта; розвиток дорослих; європейська інтеграція; ENEA; EQF; мікрокваліфікації; ринок праці; людський капітал; університетська екосистема; професійний розвиток; стійкість; трансформативне навчання; державна освітня політика.

Україна переживає етап наймасштабніших перетворень за всю історію її незалежності. Військова агресія російської федерації, глибокі соціально-економічні зміни, необхідність швидкої євроінтеграції та виконання Цілей сталого розвитку ООН стали тими викликами, які переосмислюють роль освіти в державі. Саме людина, її здатність до навчання, розвитку та адаптації, стає центральним складником стійкості країни.

У цих умовах післядипломна освіта є стратегічною інфраструктурою виживання, фактором модернізації держави, джерелом відновлення людського капіталу та механізмом швидкої реакції на національні загрози.

1. Війна та повоєнне відновлення

Війна змінила структуру ринку праці, пріоритети громад, моделі управління та сам характер соціальної взаємодії. Відновлення України неможливе без:

- перекваліфікації сотень тисяч громадян;
- підготовки нових професій для секторів післявоєнної відбудови;
- масової підготовки психологів, управлінців, соціальних працівників;
- розвитку цифрових та психологічних компетентностей.

Післядипломна освіта здатна *забезпечити такі швидкі цикли навчання*, не вдаючись до багаторічних програм.

Повномасштабна війна докорінно трансформувала структуру ринку праці, змінила пріоритети розвитку громад, моделі управління, а також сам характер соціальної взаємодії та комунікації між громадянами. Значна частина економічної діяльності була перене-

сена або повністю переформатована, окремі галузі зникли, натомість виникли нові сфери, пов'язані з безпекою, відбудовою, логістикою, цифровими сервісами та соціальною реабілітацією. У цих умовах повоєнне відновлення України потребує не лише матеріальних ресурсів, а й масштабної модернізації людського капіталу.

Серед ключових напрямів, без яких відбудова неможлива, варто виділити такі:

- *масштабна перекваліфікація сотень тисяч громадян, що втратили роботу або чия професія перестала відповідати потребам ринку;*
- *підготовка нових професій і спеціалізацій, орієнтованих на інфраструктуру, соціальну та економічну відбудову держави;*
- *розгортання широких програм підготовки психологів, управлінців, соціальних працівників, здатних працювати з наслідками травматичного досвіду, забезпечувати інтеграцію ветеранів та підтримку вразливих груп;*
- *розвиток цифрових, підприємницьких і психологічних компетентностей, що стають визначальними для адаптації населення до нестабільних умов та нових вимог ринку праці.*

У цьому контексті саме післядипломна освіта виступає критичним елементом системи відновлення людського капіталу. Вона здатна забезпечити короткі, інтенсивні та гнучкі цикли навчання, які оперативно реагують на нагальні запити економіки й суспільства, на відміну від традиційних довготривалих академічних програм. Отже, **післядипломна освіта стає стратегічним інструментом прискореної соціально-економічної трансформації та підготовки фахівців для повоєнної модернізації країни.**

2. Європейська інтеграція та відповідність рамкам ЄС

Європейська інтеграція України сьогодні постає не лише як зовнішньополітичний вектор, а як багатовимірний процес системної модернізації національної освітньої політики. Освітня сфера — одна з тих, де європейські вимоги мають чіткі, формалізовані інструменти та стандарти, що визначають критерії якості, мобільності, прозорості та порівнюваності кваліфікацій у межах Європейського Союзу. Відповідність цим підходам стає ключовою умовою інтеграції у спільний освітній і науковий простори Європи (Кириченко & Отамась, 2025).

По-перше, Україна активно інтегрується до Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА, 2026), який задає рамки Болонського процесу та визначає принципи організації освітніх систем у країнах-учасниках. Синхронізація з ЕНЕА передбачає підвищення прозорості освітніх програм,

забезпечення академічної мобільності, взаємного визнання кваліфікацій і посилення орієнтації освіти на компетентнісний підхід, що є надзвичайно актуальним в умовах відновлення людського капіталу та змін на ринку праці.

По-друге, важливою складовою є узгодження українських освітніх програм із Європейською рамкою кваліфікацій (EQF, 2026). Впровадження EQF дозволяє забезпечити зіставність результатів навчання, підвищити прозорість кваліфікацій і створити передумови для реальної мобільності робочої сили. Це набуває особливого значення в умовах повоєнної економічної реконструкції, коли потрібні швидкі можливості перекваліфікації, міжнародне професійне визнання та активна участь українських фахівців у європейських ринках праці.

Третім критично важливим напрямом є запровадження в Україні мікрокваліфікацій, що відповідає Рекомендації Європейської Комісії 2022 р. щодо формування рамкових підходів до коротких, структурованих форм навчання (European Commission, 2022). Мікрокваліфікації є гнучким інструментом реагування на швидкі зміни в економіці та технологіях, дають змогу оперативно оновлювати й доповнювати компетентності, сприяють розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та інтегрують післядипломну освіту в сучасні європейські тенденції.

В Україні вже з'являються перші приклади реалізації програм мікрокваліфікацій у закладах вищої освіти, що засвідчує поступовий перехід від концептуального обговорення до практичного впровадження цього інструмента. Однак процес поки що перебуває на початковій стадії: триває формування нормативної бази, уточнення стандартів, розроблення процедур оцінювання та механізмів визнання таких освітніх результатів на національному рівні.

У цьому контексті важливо забезпечувати послідовний і науково обґрунтований розвиток власної моделі мікрокваліфікацій, яка буде водночас сумісною з європейськими регуляціями та чутливою до специфіки українських реалій. Одним із перспективних напрямів є участь УМО у міжнародних партнерствах і мережах, таких ініціатив як проєкт «The Learning Edge Nexus» (The Learning Edge Nexus, 2026), що функціонує як освітній вузол інноваційного й трансформативного навчання для сталого розвитку. Така співпраця створює умови для розширення методологічної бази, експертизи та обміну передовими практиками.

У підсумку, розвиток післядипломної освіти та впровадження мікрокваліфікацій відповідно до європейських вимог стає важливим чинником

формування сучасної системи навчання дорослих в Україні. Це не лише посилює європейську інтеграцію, але й забезпечує адаптацію освітньої системи до реальних потреб громадян і ринку праці, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності людського капіталу в умовах глибоких суспільних трансформацій.

3. Післядипломна освіта в ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (УМО)

У грудні 2024 р у кризовий період, коли держава припинила фінансування Центрального інституту післядипломної освіти, в УМО був створений Центр післядипломної освіти (Центр післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти», 2025). Ця ситуація вимагала швидкого й відповідального рішення — і університет взяв на себе функцію забезпечення безперервності професійного розвитку педагогічних і управлінських кадрів.

Створений у таких умовах Центр став не лише організаційною відповіддю на виклик, а й моделлю того, як інституція може адаптуватися, перебудуватися та запропонувати нові формати навчання навіть за відсутності державного фінансування.

Університет опинився в ситуації, коли одночасно діють кілька потужних факторів:

- глобальна трансформація ринку праці;
- перехід до цифрової економіки;
- демографічні та міграційні зрушення;
- наслідки війни для психосоціальної сфери суспільства.

У цих умовах традиційні моделі післядипломної освіти вже не могли забезпечити необхідну швидкість і якість реагування. Тому Центр був сформований як багатовекторна структура, що поєднує кілька взаємодоповнюваних напрямів.

По-перше, це гуманітарний вимір, який охоплює розвиток особистісної стійкості, психологічну підтримку й роботу з наслідками емоційного виснаження педагогів та управлінців.

По-друге, цифровий вимір, який забезпечує готовність фахівців працювати у змішаному та дистанційному середовищі й опановувати сучасні освітні технології (Карташова, Кириченко & Сорочан, 2024).

По-третє, це управлінський вектор, спрямований на формування компетентностей освітніх лідерів, здатних працювати в умовах невизначеності та відбудови.

У сукупності ці напрями формують те, що в сучасній міжнародній літературі окреслюється як *reskilling ecosystems* — екосистеми перекваліфікації та розвитку, які дають змогу швидко й адресно реагувати на потреби економіки та суспільства.

За даними Світового економічного форуму (World Economic Forum, 2023), понад 50 % працівників світу потребуватимуть перекваліфікації вже до 2027 року.

Україна не є винятком. Навпаки — наш сучасний контекст робить потребу в таких екосистемах ще гострішою. Уже сьогодні простежується стійкий дефіцит:

- педагогічних кадрів,
- управлінців громад та керівників освітніх закладів,
- фахівців у сфері цифровізації та даних,
- спеціалістів із психологічної підтримки (особливо у роботі з військовими та ветеранами війни) та соціальних послуг,
- професій, пов'язаних із відбудовою й відновленням інфраструктури.

У таких умовах *післядипломна освіта стає ефективним механізмом*, який здатен забезпечити підготовку або перепідготовку фахівця в термін від 1 до 6 місяців, тобто у часі, придатному для реального розвитку громади, закладу чи сектора.

Саме тому необхідно говорити не лише про окремі курси, а про створення цілісної системи швидкого розвитку компетентностей дорослих — системи, що охоплює роботу з громадами, університетами, роботодавцями, міжнародними партнерами. Така система повинна забезпечувати три ключові функції:

- *Швидке оновлення навичок* (upskilling) для тих, хто вже працює в секторі.
- *Перекваліфікацію* (reskilling) для тих, хто змінює професію або повертається на ринок праці (зокрема ветерани війни, внутрішньо переміщені особи).
- *Підготовку нових ролей*, які виникають у процесі відбудови країни — від цифрових координаторів до фахівців з освітньої та психосоціальної підтримки.

Університет менеджменту освіти вже вибудовує цю модель у практичній площині: через розвиток короткострокових програм, мікрокваліфікацій, роботу з територіальними громадами, а також у партнерстві з міжнародними ініціативами, орієнтованими на трансформативне навчання та стійкий розвиток.

4. Університет як екосистема розвитку дорослих

Сьогодні в УМО післядипломна освіта вибудована у цілісну університетську екосистему, у якій кожен структурний елемент виконує свою функцію і підсилює інші (Кириченко & Муранова, 2025).

Кафедри забезпечують глибину змісту, академічну експертизу, розробку нових програм.

Центр післядипломної освіти відповідає за організацію, реалізацію, роботу з громадами й управлінням освітнім процесом — тобто за практичний вимір навчання дорослих.

Науковці університету, аспірантура і докторантура формують наукову основу цієї екосистеми: проводять дослідження, розвивають наукові школи, створюють нові знання і готують кадри, здатні забезпечувати інноваційність змісту та підходів у післядипломній освіті. Саме завдяки науковому ядру можемо не лише реалізовувати програми, а й переосмислювати їх відповідно до сучасних викликів, спираючись на доказовість і актуальні міждисциплінарні дослідження.

Міжнародні проекти та партнерства забезпечують для нас доступ до сучасних європейських методологій, дають змогу узгоджувати наші підходи зі стандартами EQF. У такій моделі університет працює як *платформа швидкого розвитку компетентностей дорослих*, що повністю відповідає сучасним баченням OECD, UNESCO та WEF.

У цій концепції освіта дорослих розглядається не як додаток до системи освіти, а як ключова інфраструктура розвитку держави, особливо в умовах кризи, відбудови та трансформації ринку праці.

5. Пріоритети державної політики, з якими має бути синхронізована післядипломна освіта

Сучасна післядипломна освіта не може розглядатися ізольовано від державних стратегій. Вона розвивається у прямій відповідності до трьох ключових політик, які визначають відновлювальну та інтеграційну траєкторію України.

- **Післявоєнна відбудова країни.**

Потрібні програми, здатні оперативно готувати кадри для інфраструктурних, соціальних і освітніх процесів відновлення. Це передбачає підготовку фахівців нових профілів — від менеджерів відбудови до координаторів освітніх змін і фахівців психосоціальних служб.

- **Європейська інтеграція.**

Перехід до європейських стандартів означає запровадження прозорих результатів навчання, мікрокваліфікацій, коротких гнучких циклів, визнання неформальної та інформальної освіти. Це — вимога, що наближає нас до логіки EQF і формує нову архітектуру розвитку навичок дорослих.

- **Психосоціальна стійкість і безпека.**

В умовах війни та післявоєнного відновлення саме педагоги, управлінці громад і фахівці соціальної сфери є носіями стійкості на місцях. Вони забезпечують психологічну безпеку дітей, дорослих та професійних спільнот. Підготовка таких кадрів — стратегічно важлива частина загальнонаціональної безпекової політики.

Тому післядипломна освіта сьогодні — це не допоміжний елемент системи освіти. Це критично важлива інфраструктура державної безпеки, поряд із цифровою, економічною та соціальною безпекою.

Що потребує Україна сьогодні? Спираючись на міжнародний досвід (OECD, UNESCO, WEF) та український контекст, необхідно окреслити кілька важливих кроків для розвитку післядипломної освіти та системи навичок загалом:

- розбудова національної екосистеми навичок, що об'єднає освітні інституції, громади, роботодавців і державні органи;
- підтримка університетів, які працюють у логіці upskilling і reskilling та здатні забезпечувати швидке навчання дорослих;
- розвиток короткострокових програм і мікрокваліфікацій, орієнтованих на реальні потреби працівників та ринку праці;
- системне партнерство з громадами, роботодавцями, міжнародними організаціями;
- інвестиції в підготовку нових професійних ролей — тих, що виникають у процесі відбудови, освітніх реформ та цифрової трансформації.

Університет менеджменту освіти вже продемонстрував готовність бути платформою для реалізації такої національної моделі, здатною швидко реагувати на виклики та генерувати науково обґрунтовані рішення.

Післядипломна освіта сьогодні — це не просто один із секторів освітньої системи. Це — інструмент розвитку держави, основа формування людського капіталу, фактор стійкості громад і ключовий механізм відновлення країни. І саме в цьому контексті вона стає однією з опор нашого європейського курсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Карташова, Л. А., Кириченко, М.О., & Сорочан, Т.М. (2024). Цифровий освітній простір та цифрове освітнє середовище: можливості для інновацій і реформ У Сучасні досягнення в науці та освіті: зб. пр. XIX Міжнар. наук. конф., 29 верес. — 6 жовт. 2024 р., м. Нетанія (Ізраїль). Хмельницький: ХНУ, 2024. С. 62–68. <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8377cf05-270d-4693-94d7-7e204f479bce/content>
- Кириченко, М.О., & Муранова, Н.П. (2025). Сучасні тенденції розвитку Університету менеджменту освіти: наукова доповідь на загальних зборах НАПН України «Про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2024 році та завдання на 2025 рік», 4 квітня 2025 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 7(1), 1–19. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7122>.
- Кириченко, М.О. & Отамась, І.Г. (2025) Інтеграція в європейський освітньо-науковий простір : Науково - практичні заходи Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» у межах

- Всеукраїнського фестивалю науки – 2025. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 7 (1), 1-4. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7136>
- Центр післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти». (2025). *Головна*. <http://umo.edu.ua/centr-pisljadiplomnoji-osviti>
- European Commission. (2022). *Council recommendation of 16 June 2022 on a European approach to micro-credentials for lifelong learning and employability*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0627\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0627(02))
- European Higher Education Area (EHEA). (2026). *Main. Official website*. <https://ehea.info/>
- European Qualifications Framework (EQF). (2026). *Main. Official website*. <https://europass.europa.eu/>
- The Learning Edge Nexus (TheLEN). (2026). *The Learning Edge Nexus project. From Lifelong Learning to Lifelong Transformation*. <https://legacy17.org/thelen/>
- World Economic Forum. (2023). *The Future of Jobs Report 2023*. <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/>

POSTGRADUATE EDUCATION AS A STRATEGIC COMPONENT OF HIGHER EDUCATION: RESPONDING TO LABOR MARKET CHALLENGES AND REBUILDING HUMAN CAPITAL

Mykola Kyrychenko

*PhD, Professor, Corresponding Member of the Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine,
Rector of State Higher Education Institution "University of Educational Management" of the National
Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Abstract. *The article substantiates the strategic role of postgraduate education in the context of war, post-war recovery, and Ukraine's European integration. It reveals the impact of the war on the labor market and the need to develop new competencies among the adult population. The modernization of postgraduate education is analyzed, including its alignment with the EHEA, the EQF, and the introduction of micro-qualifications. Based on the activities of the University of Educational Management of the NAES of Ukraine, a model of a university ecosystem for adult development is outlined. The directions of synchronization with state priorities are identified, and the importance of postgraduate education as a key infrastructure for the restoration and development of human capital essential for national resilience is emphasized.*

Keywords: *postgraduate education; adult learning; European integration; EHEA; EQF; micro-qualifications; labor market; human capital; university ecosystem; professional development; resilience; transformative learning; education policy.*

Отримано: 2 січня 2026 р.

Прийнято: 2 лютого 2026 р.

Опубліковано: 5 березня 2026 р.